

МЕТОДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Криволап О.Ю.

Класичний приватний університет

Стаття присвячена проблемі підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах професійно-творчого освітнього середовища. У статті окреслено специфіку вибору методів розвитку творчого потенціалу студентів. Розкрито сутність понять «творчий потенціал», «метод», «метод навчання». Висвітлено педагогічні, психологічні, філософські погляди на проблему. Визначено методи підготовки майбутніх учителів до формування творчого потенціалу молодших школярів. Підкреслено роль педагога ВНЗ, самостійної роботи студента, творчої взаємодії викладача та студента, використання сучасних методів і прийомів організації навчального процесу.

Ключові слова: майбутній учитель початкової школи, педагог, метод, метод навчання, молодші школярі, професійна підготовка, творчий потенціал.

Постановка проблеми. Реалії сьогодення вимагають активізації розвитку особистості студента в навчально-виховному процесі, особливо це стосується професійної підготовки педагогів. Наразі існують певні протиріччя між станом підготовки майбутніх учителів початкової школи та соціальним замовленням суспільства на креативних і мобільних педагогів.

Творчий потенціал особистості, що реалізується в навчальній діяльності, стане продуктивною силою тільки тоді, коли внутрішні спонування студента співпадуть з об'єктивними завданнями, які ставить перед ним викладач. Тому розвивати закладений у кожній особистості творчий потенціал – означає створити, в першу чергу, певні дидактичні умови, що сприятимуть цьому процесу. При створенні відповідних умов необхідним є виважені вибір форм і методів роботи з майбутніми вчителями початкових класів під час навчального процесу та під час практичних занять у ВНЗ й у процесі педагогічної практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі підготовки майбутнього вчителя початкової школи до професійної діяльності присвятили наукові роботи Л. Ізотова, Л. Коваль, О. Комар, С. Мартиненко, І. Осадченко, І. Підласий, Л. Петухова, І. Шапошнікова та ін.

Особливості становлення творчої особистості вчителя розкрили у своїх працях багато філософів, педагогів та психологів, (В. Андреев, В. Бухвалов, В. Загвязинський, І. Кант, А. Маркова, М. Нікадров, Л. Рувинський, С. Сисоева та ін.). Розвиток творчих здібностей, творчого мислення висвітлювали у своїх роботах В. Біблер, О. Богданова, Д. Богоявленська, В. Вергасов, Дж. Гілфорд, А. Жугану, Г. Журавльов, В. Загвязинський, В. Зелеева, І. Лернер, О. Лук, Н. Міловзорова, Г. Нойнер, Н. Обухова, К. Платонов, Е. Пономарьов, Ф. Ратнер, Б. Теплов та ін.

Специфіку форм і методів розвитку творчої особистості у навчально-виховному процесі розкрили відомі педагоги Ш. Амонашвілі, М. Богданович, І. Волков, Л. Дашевська, Н. Істоміна, Л. Кочина, С. Логачевська, З. Слєпкань, В. Сухомлинський та ін.

Психолого-педагогічні фактори впливу на формування творчих здібностей, розвитку творчої активності особистості присвячені наукові розвідки В. Андреева, Л. Виготського, Ю. Гільбуха, В. Давидова, О. Киричука, В. Крутецького, Н. Лейтиса, О. Леонтьєва, А. Лука, В. Моляко, М. Морозова, Я. Пономарьова, В. Рибалки, С. Рубінштейна, О. Савченко, С. Сисоевої та ін.

Важливість питань підтверджують роботи про загальні закономірності педагогічного процесу у вищій школі, моделях особистості майбутнього фахів-

ця, відповідних технологіях навчання і виховання А. Вербицького, В. Загвязинській, В. Кан-Каліка, Н. Кузьміної, І. Мажар, А. Маркової, М. Нечасва, В. Сластьонина, І. Тализиній, А. Уман, В. Шадрикова та ін.

Не зважаючи на велику чисельність наукових розвідок з даної проблеми, на наш погляд, залишаються недостатньо дослідженими методи підготовки майбутніх учителів до формування творчого потенціалу молодших школярів.

Тому **метою статті** стало розкриття сутності понять «творчий потенціал», «метод», «метод навчання», висвітлення педагогічних, психологічних, філософських поглядів на проблему, визначення методів підготовки майбутніх учителів до формування творчого потенціалу молодших школярів та з'ясування ролі творчої взаємодії викладача і студента у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні, як ніколи, актуалізується поняття «творчість» у контексті професійної підготовки майбутніх педагогів, ефективного розвитку, саморозвитку та творчої самореалізації особистості (Д. Богоявленська, Л. Казанцева, І. Калошин, І. Лернер, Я. Пономарьов, Л. Попов та ін.). Творчість є родовою властивістю людини і людства в цілому, однак у різні історичні епохи вони реалізуються різною мірою. Суспільство створює певні об'єктивні умови для творчих проявів особистості, яка є тією структурною одиницею суспільства, що здатна до творчого перетворення світу. Саме на особистісному рівні формуються і реалізуються дійсні людські можливості, з яких у кінцевому підсумку складаються можливості суспільства [1].

Низка дослідників підкреслюють роль факультативних занять у процесі розвитку творчого мислення й пізнавального інтересу особистості, яка навчається (Б. Ананьєв, Ф. Байков, Л. Божович, В. Бондаревський, В. Іванов, Н. Морозова, С. Рубінштейн, Г. Щукіна та ін.). Їхні роботи свідчать про актуальність проблеми розвитку творчої особистості та відповідно про необхідність підготовки майбутніх вчителів початкової школи до розвитку творчого потенціалу молодших школярів. Серед структурних елементів творчого потенціалу особистості Г. Піхтовніков називає соціально-придбані здібності особистості, творчий тип мислення, знання, вміння та навички, необхідні для творчої діяльності [5, с. 91–93].

Учений О. Лук включає до структури творчого потенціалу пильність пошуку, спосіб кодування інформації, здатність до згортання розумових операцій, здатність до перенесення, бічне мислення, цілісність сприйняття, готовність пам'яті, гнучкість

інтелекту, здатність до оціночних дій, легкість генерування ідей, швидкість мови, здатність до зчеплення, до доведення розпочато до кінця [5, с. 42–43].

На думку А. Козиревої, основними якостями, що формують структуру творчого потенціалу, є: допитливість, віра в себе, сталість, амбіційність, слухова пам'ять, зорова пам'ять, прагнення бути незалежним, здатність абстрагуватися, ступінь зосередженості [1].

В експериментальному дослідженні В. Моляко та інших авторів виділені наступні складові творчого потенціалу особистості: 1) задатки, схильності, які проявляються в підвищеній чутливості, визначеній вибірковості, перевагах, а також у динамічності психічних процесів; 2) інтереси, їх спрямованість, частота і систематичність прояву, домінування пізнавальних інтересів; 3) допитливість, прагнення до створення нового, схильність до вирішення і пошуку проблем; 4) швидкість у засвоєнні нової інформації, утворення асоціативних масивів; 5) схильність до постійних порівнянь, зіставлень, виробленню еталонів для наступного відбору; 6) прояв загального інтелекту – схоплювання, розуміння, швидкість оцінок і вибору шляху рішення, адекватність дій; 7) емоційна забарвленість окремих процесів, емоційне ставлення, вплив почуттів на суб'єктивне оцінювання, вибір, перевагу тощо; 8) наполегливість, цілеспрямованість, рішучість, працьовитість, систематичність у роботі, сміливе прийняття рішень; 9) творчість як уміння комбінувати, знаходити аналогії, реконструювати; схильність до зміни варіантів, економічність у рішеннях, раціональне використання коштів, часу тощо; 10) інтуїтивізм як здатність до надшвидких оцінок, рішень, прогнозів; 11) порівняно більш швидке оволодіння вміннями, навичками, прийомами, оволодіння технікою праці; 12) здатність до вироблення особистісних стратегій і тактик при вирішенні загальних і соціальних нових проблем, завдань, пошуку виходу зі складних, нестандартних, екстремальних ситуацій тощо [6, с. 88–92].

Ряд дослідників складниками творчого потенціалу особистості називають прагнення до розвитку, духовному зростанню; здатність дивуватися, «приходити в замішання при зіткненні з новим або незвичайним»; здатність повністю орієнтуватися в проблемі, віддавати собі звіт в її стані; спонтанність, безпосередність до швидкого придбання нових знань; сприйнятливості («відкритість») по відношенню до нового досвіду; здатність легко долати розумові межі; здатність поступатися, відмовлятися від своїх теорій; здатність «народжуватися щодня заново»; здатність відкидати несуттєве і другорядне; здатність до важкої наполегливої праці; здатність до складання складних структур з елементів; здатність до синтезу та ін. [6, с. 33].

Для виявлення, формування та розвитку творчого потенціалу студентів педагогічних спеціальностей, викладачі вищих навчальних закладів повинні вміло використовувати методи та форми роботи. Існує багато видів методів для організації навчальної, виховної, самостійної роботи студентів під час професійного становлення.

Термін «метод» походить від грецького слова «methodos», що означає шлях, спосіб просування до істини. Етимологія цього слова позначається й на його трактуванні як наукової категорії. Так, наприклад, у філософському енциклопедичному словнику під методом у загальному значенні розуміється «спосіб досягнення певної мети, сукупність прийомів або операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності» [1].

Метод навчання – спосіб подання інформації студентові в ході його пізнавальної діяльності [1]. Це ті дії, які взаємопов'язують педагога й студента, тобто бінарні, двоїсті. Метод навчання – спосіб упорядкованої взаємопов'язаної діяльності вчителів та учнів, спрямованої на вирішення завдань освіти, виховання та розвитку в процесі навчання.

Перед викладачами вищих навчальних закладів розкривається великий спектр методів, які доцільно використовувати під час навчального процесу. До них належать: пояснювально-ілюстративний метод або інформаційно-рецептивний, репродуктивний метод (репродукція – відтворення), метод проблемного викладу, частково-пошуковий або евристичний метод, дослідницький метод, дискусійні методи, ділова гра – як метод активного навчання, імітаційні методи, неімітаційні методи, ігрові методи, метод моделювання, неігрові методи.

У дидактиці існують різні підходи щодо класифікації методів навчання:

- за джерелами передавання і характером сприймання інформації виокремлюють словесні, наочні та практичні (С. Петровський, Е. Талант);

- за основними дидактичними завданнями виділяють методи оволодіння знаннями, методи формування умінь і навичок, застосування здобутих знань, умінь і навичок (М. Данилов, Б. Єсіпов);

- за характером пізнавальної діяльності виокремлюють пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемного викладу, частково-пошукові, дослідницькі (М. Скаткін, І. Лернер);

- за бінарною класифікацією виділяють методи викладання: інформаційно-повідомлювальний, пояснювальний, інструктивно-практичний, пояснювально-спонукальний; методи учіння: виконавський, репродуктивний, продуктивно-практичний, частково-пошуковий, пошуковий (М. Махмутов).

Дослідник педагогіки Ю. Бабанський пропонує власну класифікацію методів навчання:

- а) методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності (пояснення, інструктаж, розповідь, лекція, бесіда, робота з підручником; ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження вправі, лабораторні, практичні і дослідні роботи);

- б) методи стимулювання навчальної діяльності (навчальна дискусія, забезпечення успіху в навчанні, пізнавальні ігри, створення ситуації інтересу у процесі викладання, створення ситуації новизни, опора на життєвий досвід студента; стимулювання обов'язку і відповідальності в навчанні);

- в) методи контролю і самоконтролю у навчанні (усний, письмовий, тестовий, графічний, програмований, самоконтроль і самооцінка у навчанні).

Усі ці методи при вдалому використанні можливо застосувати до розвитку творчого потенціалу студентів, які в свою чергу зможуть використати це при формуванні та розвитку творчого потенціалу учнів початкової школи.

На розвиток та розкриття творчого потенціалу студентів впливають інтерактивні методи та методи активного навчання. Інтерактивне навчання – це навчання, яке відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників навчального процесу. Це – співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і студент і вчитель є рівноправними суб'єктами навчального процесу, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють здійснювати. Безпосередньо сама організація інтерактивного навчання передбачає моделювання різноманітних життєвих ситуацій, спільне вирішення проблем на

основі аналізу обставин та відповідної ситуації, використання рольових ігор. Усі інтерактивні технології поділяються на чотири групи: фронтальні технології, технології колективно-групового навчання, ситуативного навчання та навчання у дискусії. Серед інтерактивних методів широко використовуються такі як: мозковий штурм, мікрофон, коло ідей, робота в малих групах, займи позицію, прес-метод, акваріум, подорож рольові ігри та інші [7].

Активні методи навчання – це методи, що спонукають студентів до активної розумової і практичної діяльності у процесі оволодіння навчальним матеріалом. Активне навчання передбачає використання такої системи методів, яка спрямована головним чином не на виклад викладачем готових знань, їх запам'ятовування і відтворення, а на самостійне оволодіння учнями знаннями і вміннями у процесі активної розумової і практичної діяльності [2].

Литвиненко Є. та Рибальський В. виокремлюють сім основних методів активного навчання: ділова гра, розігрування ролей, аналіз конкретних ситуацій, активне програмове навчання, ігрове проектування, стажування та проблемна лекція.

Активна форма занять передбачає якісні зміни у взаємовідносинах між викладачами і студентами: джерелом інформації стає не тільки викладач і відповідна навчальна і наукова література, а й сама аудиторія. Доцільно проводити розігрування учбових ситуацій, ситуацій педагогічного колективу, ситуацій типу «вчитель-батьки», «вчитель-учень», «вчитель-вчитель», «вчитель-директор», «учень-учень». Важливим є перебування студента у різних ролях. Проблемні ситуації можуть бути як педагогічно, так і психологічно, соціального характеру.

Під час стажування важливо проводити аналіз змісту матеріалу з різних сторін, надавати можливість студентам вносити пропозиції, долучатися до практичної діяльності, проводити круглі столи, обговорення з вчителями або викладачами, в залежності від мети та напрямку стажування.

Найбільше впливають на розвиток творчого потенціалу методи, які використовуються під час самостійної роботи, адже саме вона може сприяти творчому пошуку, самореалізації та самовдосконаленню. Самостійна робота студентів є одним з компонентів навчального процесу, є системою організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на підготовку за напрямками і спеціальностями фахівців відповідних освітніх та освітньо-кваліфікаційних рівнів. Традиційно самостійна робота студентів проводиться за такими формами:

- індивідуальні (реферативні повідомлення, курсове, дипломне проектування, самостійна науково-дослідницька робота, індивідуальні консультації, олімпіади тощо);

- групові (проектне та проблемне навчання, навчання у співпраці, ігрове проектування, групові консультації, факультативні заняття, заняття в гуртках);

- масові (проектне навчання, програмоване навчання) [3, с. 69].

У сучасній педагогічній практиці серед найефективніших методів самостійної роботи студентів, що сприяють індивідуалізації та інтенсифікації навчального процесу, виокремлюють: проблемно-пошукові методи; метод проектного навчання; методи колективної розумової діяльності; метод застосу-

вання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій [4, с. 132].

Важливими є практичні методи, що використовуються під час семінарів, практичних занять, педагогічної практики. До них належать вправи (підготовчі, пробні, тренувальні, творчі, вступні, контрольні), лабораторні роботи, практичні роботи. Практичні роботи та вправи, особливо творчого характеру, повинні містити педагогічний матеріал, педагогічну ситуацію, дидактичну або методологічну спрямованість, при розв'язанні яких студенти повинні використовувати свій теоретичний досвід.

Метод проектного навчання також є дуже важливим у розвитку творчого потенціалу, він спрямований на досягнення прогнозованих результатів самостійної роботи. Використання цього методу – недоцільне та неможливе без чіткого визначення дидактичних завдань, які студенти вирішують у навчальній діяльності за різними типами проектів. Упровадження методу в навчальний процес потребує певних витрат часу на попередню підготовку. Основними вимогами до використання методу проектів є [8, с. 27]: колективна та індивідуальна діяльність студентів; постановка проблеми, яка потребує комбінованих знань студентів щодо планування дій, спрямованих на розв'язання; використання науково-дослідницьких методів; складання плану роботи над проектом; фіксування проміжних результатів; результати застосування методу проектів повинні мати навчальну практичну значущість.

Висновки і пропозиції. Отже, активне використання вище зазначених методів, їх доцільне та правильне використання сприятимуть розвитку творчого потенціалу студентів, розкриттю їх власних здібностей та особливостей, сприятимуть їх самореалізації, самовдосконаленню, творчому пошуку та зростанню. Якщо студенти педагогічних спеціальностей будуть активно залучені у навчальній, виховній, позааудиторній, самостійній діяльності та за допомогою викладачів правильно виконувати запропоновану роботу, завдання, педагогічні задачі – вони самостійно оволодіють методами для формування та розвитку творчого потенціалу молодших школярів. Для цього достатньо буде розкрити теоретичні особливості кожного з методів та визначити вікові особливості учнів початкової школи й вікові обмеження у відповідності до кожного з методів. Практичне значення та результати цих методів студенти вже зможуть висвітлити і передбачити самостійно, спираючись на власний досвід, спостереження та враження.

Використання різних методів навчання (активні, інтерактивні, практичні, проектні та інші), дають змогу практично збільшити кількість практичної діяльності на заняттях, лекціях, семінарах, виявляються цікавими для студентів, допомагають засвоїти матеріал та використати його у подальших заняттях, виконують дидактичні та різні розвивальні функції. Таким чином, викладач стає наставником самостійної учбово-пізнавальної та творчої діяльності студентів, виявляє, формує та розвиває творчий потенціал кожного студента. Але слід пам'ятати, що при частому застосуванні одного з методів сприймання стає механічним, втрачає творчу зацікавленість – тому необхідно урізноманітнювати використання методів та комбінувати їх при проведенні лекцій, семінарів, позааудиторної діяльності.

Список літератури:

1. Алексюк А. М. Загальні методи навчання в школі / А. М. Алексюк. – Київ, 1981, – 206 с.
2. Бондарчук Л. І., Федорчук Е. І. Методи активного навчання в курсі «Основи педагогічної майстерності». Вища і середня педагогічна освіта / Л. І. Бондарчук, Е. І. Федорчук. – Київ, 1993. – № 16. – С. 51–56.
3. Демченко О. Дидактична система організації самостійної роботи студентів / О. Демченко // Рідна школа. – 2006. – № 5. – С. 68–70.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 351 с.
5. Лук А. Н. Психологія творчості. – М.: Просвещение, 1978. – 284 с.
6. Моляко В. О. Творчий потенціал особистості / В. О. Моляко // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова (Серія № 12 «Психологічні науки»). – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. – Вип. 17. – С. 16–22.
7. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання. Наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
8. Шихальова С. В. Впровадження нових інформаційних технологій у процесі вивчення іноземних мов / С. В. Шихальова // Педагогічний пошук. – 2002. – № 4. – С. 27–28.

Криволап Е.Ю.

Классический приватный университет

МЕТОДЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К ФОРМИРОВАНИЮ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ**Аннотация**

Статья посвящена проблеме подготовки будущих учителей начальной школы в условиях профессионально-творческой образовательной среды. В статье очерчена специфика выбора методов развития творческого потенциала студентов. Раскрыта сущность понятий «творческий потенциал», «метод», «метод обучения». Освещены педагогические, психологические, философские взгляды на проблему. Определены методы подготовки будущих учителей к формированию творческого потенциала младших школьников. Подчеркнута роль педагога вузов, самостоятельной работы студента, творческого взаимодействия преподавателя и студента, использование современных методов и приемов организации учебного процесса.

Ключевые слова: будущий учитель начальной школы, педагог, метод, метод обучения, младшие школьники, профессиональная подготовка, творческий потенциал.

Kryvolap O.U.

Classic Private University

METHODS OF PREPARATION OF FUTURE TEACHERS BEFORE CREATIVE POTENTIAL OF YOUNGER STUDENTS**Summary**

The article is devoted to the problem of training of primary school teachers in terms of professional and creative learning environment. The article outlined the specifics of the choice of methods of the creative potential of students. The essence of the concepts of «creativity», «method», «method of teaching». Deals with educational, psychological, philosophical views on the issue. Defined methods of training of teachers to the formation of the creative potential of younger students. Emphasized the role of the teacher of high school, self-learning, creative interaction of teacher and student use of modern methods and techniques to learn.

Keywords: future teacher, teacher, method, learning, creativity. professional training, younger students.